

**Социалният диалог и делокализацията : пътуване в синдикалната
реалност на бранш текстил, облекло, кожи и обувки (ТОК) на Румъния и
България**

Lorenza Lo Sasso
ISCOS-Cisl

Въведение

Това изследване трябва да бъде една актуализация на предишните проекти, които бяха предмет на сътрудничество на италиански федерации с такива от Румъния и България, като ги проследява в техния преход към подхода при пазарната икономика и като ги включва в международен мащаб.

Изборът да се направи сравнение между настоящето положение в бранш ТОК в двете страни се поражда от общия им път от деветдесетте години до днес. Един икономически и социален преглед, който тръгва от държавната собственост, плановата икономика, еднопартийната система, строго йерархичната административна система, подчинението на икономическия, социалния и политическия живот на една официална идеология, на заместването чрез други институционални форми, доктрини и официални норми на тези характерни за либералните демокрации на пазарната икономика¹. Един преход цялостно подчинен на последваща цел – присъединяването към Европейския съюз. И наистина, след като имаха на плещите си подобно социално-икономическо положение и постигнаха заедно предвидените цели в рамките на *aquis communautaire*, тези две страни на първи януари 2007 станаха официално Страни-членки на Европейския съюз.

Успоредно с насочването на Румъния и България към пазарната икономика, в световната икономическа панорама се утвърди и се разви нов начин на разделението на труда, който се характеризира с делокализация на производствените процеси. В основни линии тази система се характеризира с разделението на дейностите на предприятието на модули /т.н задачи/ в различни страни, които биват избирани според възможностите, които предлагат като пригодност и конкурентноспособност на пазара.

Всъщност, процесите на делокализация преследват развитието на изследователската част в седалището-майка и изместването на производствената част в други страни, където икономическите условия за производство са по-благоприятни /силно присъствие на специализирана работна ръка, благоприятни закони за разпределение на чуждестранни капитали, близост до местата на суровините и ниски разходи за труд/.

В началото, това бе отчетено от големи и средни предприятия, но днес започва да влияе и на малките такива², особено от промишлеността, която изисква ръчен труд и най-вече в бранш текстил, облекло и обувки.

Отварянето на страните от Източна Европа в резултат на падането на Берлинската стена през 1989 ускори процесите на делокализация на Европейската система мода.

Делокализацията не предполага задължителното управление на всички производствени процеси директно от предприятието-майка, с някои могат да бъдат обвързани други предприятия в зависимост от различния обмен и връзки. Участието на чужди предприятия в страните от Източна Европа се извършва при различни подходи, единият – директен, който предвижда откриването на собствени филиали /които могат да бъдат в партньорство с други/ и другият – индиректен посредством акционерни участия в независими предприятия или чрез споразумения за поддоставка в тяхното многообразие за извършване на работа.

Първоначално делокализацията се роди, за да позволи на предприятията да могат да играят конкурентна роля на международния пазар, но впоследствие стана част от една по-важна стратегия за управленска реорганизация и, в някои случаи, се асоциира с процеса на конкурентно препозициониране, чрез прогресивно разширяване на гамата от дейности

¹ V. Redini, Граници на "Made in Italy". Производствена делокализация и идентичност на стоките, Ombre Corte, Verona, 2008.

² R. Grandinetti, E. Rullani, "Транснационалното предприятие и глобалната икономика", Carocci, Roma, 1996 – E. Rullani, в "интернационализация и системи за управление на местни производствени системи" G. Corò, E. Rullani (под ръководството на) "местни преходи на интернационализацията. Компетентности и самоорганизация на индустриалните системи в Североизтока, Franco Angeli, Milano, 1998, стр.19-56.

развивани в чужбина, което включва и страните избрани за делокализация като нови пазари за реализация на продуктите, произведени на място.

В случаите на България и Румъния в бранш облекло-обувки, процесът на делокализация не протече само чрез преки инвестиции, а най-вече посредством инструменти на неравенство по природа - *non – equità* : чуждестранните инвестиции първоначално се концентрираха в браншове с интензивно използване на ръчен труд чрез прилагане на преработката на „ишлеме” на суровини и полуфабрикати произхождащи от Италия.

Такъв процес характеризира все повече стратегическо-управленската логика на предприятията от облеклото, които стават част от една все по-разширена мрежа от връзки, чрез които се подхранват постоянни процеси на мобилност, развитие и интеграция на ресурсите и компетенциите. Най-вече това е производството на ишлеме. Този метод на временна преработка не предвижда трансфер на собствеността върху суровините, защото те са доставени директно от клиента заедно с проекта на продукта и така се концентрира само върху простото управление на работната ръка. За да се разбере важността на този тип поддоставка стига фактът, че от две години около 90% от румънските предприятия за облекло работят по тази система.

Основните мотиви, които изтъкват предприятията за прилагане на стратегии за локализация в чужбина са :

- намаляването на производствените разходи /ниската цена на труда е сред най-сериозните/;
- наличието на специализирана работна ръка /упадък на индустриалната заетост в много страни/;
- наличие на местни пазари в голям възход;
- възможността за установяване на партньорство с възможни конкуренти;
- финансови облекчения и опростеност.

Първите две точки, които са най-тясно свързани с хода и условията на работа, ще бъдат базата за дискусиата, която предстои да се проведе. В частност, вниманието ще падне върху хода на заетостта в бранш текстил, облекло и обувки, съчетано с производственото състояние на браншовете и условията по заплащането, които все още не успяват да са в съответствие със средното за страната и издръжката на живота.

Касае се за актуализация на сегашното положение в бранша, както и за един инструмент, с който да се предвижда бъдещият ход и да можем да видим какви ще са следващите предизвикателства пред нас, стари и нови проблеми, които се вписват в едно цяло, което все по-малко има измерение, свързано с националните граници, който инструмент да ни позволи да гледаме с един по-широк поглед на модернизацията на производствените процеси. Сегашната криза е пример за това, как икономики без правила могат да доведат до въвличането на глобалната междубраншова система. В действителност, най-слабите браншове и най-уязвимите национални икономики търпят най-тежките последици, особено и по отношение на заетостта. Необходимо е да бъдат засилени връзките на европейско ниво и да бъде развит социалният диалог в широк обсег, с общи ръководни линии, като една действителна алтернатива на безотговорния ход на глобалните пазари.

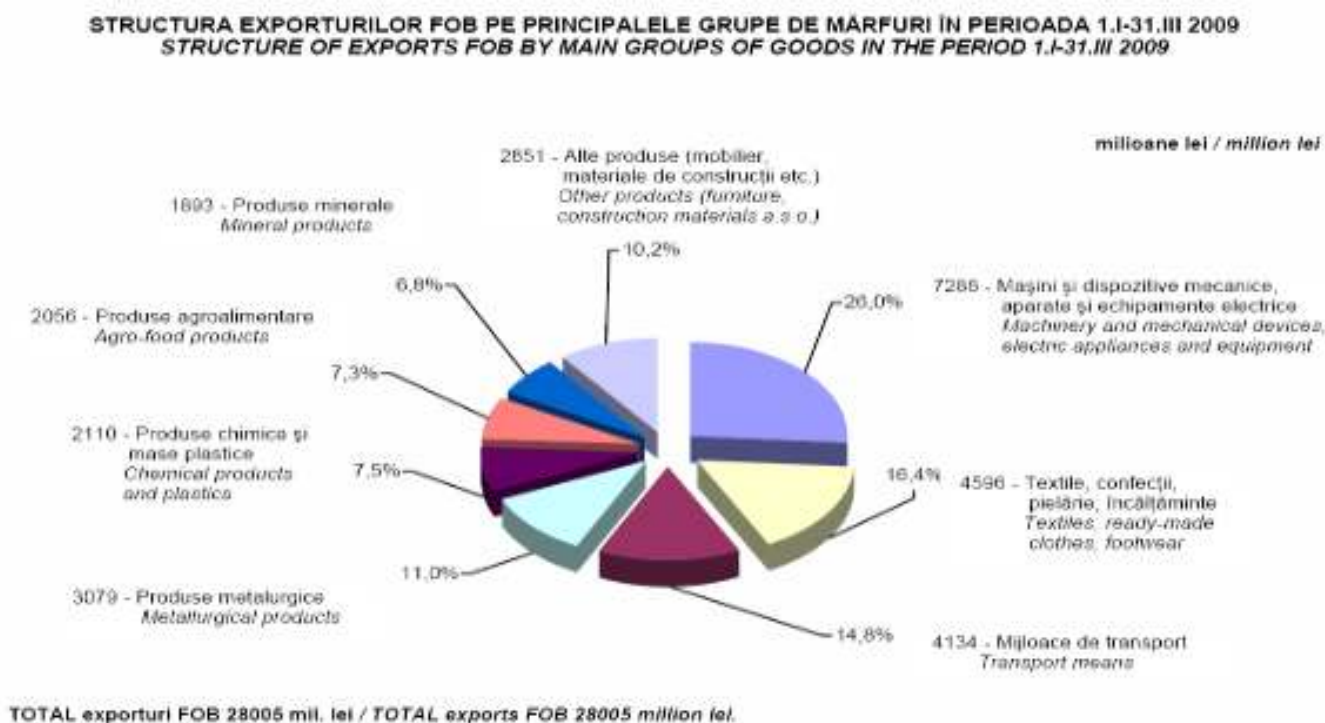
Румъния

Румъния играе със сигурност важна роля в бранш текстил, облекло и обувки сред страните от Източна Европа. След отварянето на международния пазар, един от браншовете, в който дойдоха най-големите чуждестранни инвестиции е именно този, който е предмет на този труд.

Браншът и международните взаимоотношения

Важността на ТОК в рамките на румънската икономика може да се види от данните за износа през последните две години, където заема възходяща позиция /таб.1/. Още от втората половина на 90-те години страната стана един от първите износители на текстил и облекло на европейския пазар, ползваща се със стратегическа позиция, с добро качество на производството и разходи за труд чувствително по-ниски спрямо тези в Западна Европа.

Таб.1 Структура на износа FOB по основни групи продукти за периода 1.1-31.III 2009
/млн. леи/

26,0% - 7266 млн. леи – машини и механични средства, електроизделия и оборудване; 16,4% - 4596 млн. леи - текстил, облекло, обувки; 14,8% - 4134 млн.леи – транспортни средства; 11,0% - 3079 млн. леи – металургични продукти; 7,5% - 2110 млн.леи – химически продукти и пластмаси; 7,3% - 2056 млн. леи – селскостопански и хранителни продукти; 6,8% - 1893 млн.леи – руди; 10,2% - 2851 – други продукти /мебели, строителни материали и т.н./

Общ износ FOB 28005 млн. леи

Източник : НСИ на Румъния

Независимо, че днес положението се промени вследствие на пълното премахване от 1 януари 2005 на оставащите количествени ограничения (квоти) по Споразумението на СТО за текстила и облеклото, както и че на пазара излязоха нови конкуренти като Китай, който днес е най-големият производител на текстил и облекло в света, Румъния успява да има положителен баланс на бранша, дори в сегашната криза. Износът успява да превишава вноса на текстилни материали, облекло и обувки /таб.2/. Наблюдавайки таблица 2 отбелязваме, че през декември 2007 износът на текстил е бил с 10,3% по-голям от същия месец на 2008, което показва, че в периоди на нормален ход на пазарите на преработващата промишленост, този за текстила се радва на добро здраве. Разбира се, спадът в стойността на износа не може да се разглежда като изключително последствие от кризата, тъй като има и дял дължащ се на по-голямата конкуренция на азиатските пазари при продуктите със средно и ниско качество.

Таб.2

ИЗНОС – ВНОС (основни раздели на комбинираната номенклатура)

Износ FOB 1.01 - 31.12.2008 – Основни стокови групи .

<i>Тип стоки</i>	<i>Стойност (милиони евро)</i>	<i>Дял в % от общия износ</i>	<i>Промяна в % 2008 / 2007</i>
Машини и механични устройства : машини, апаратура и електрооборудване .	8.083,7	24,1	+23,4
Метали общо и други изделия от метал .	4.933,9	14,6	+2,5
Автотранспортни средства и други средства и оборудване за транспорт	4.154,7	12,4	+16,2
Текстилни материали и свързани изделия.	3.527,1	10,5	-10,3
Руди	3.157,5	9,3	+37,6
Пластмаси, каучук и свързани изделия .	1.694	5	16,5
Общо износ за света	33.627,9	100	

Внос CIF 1.01 - 31.12.2008 - Основни стокови групи .

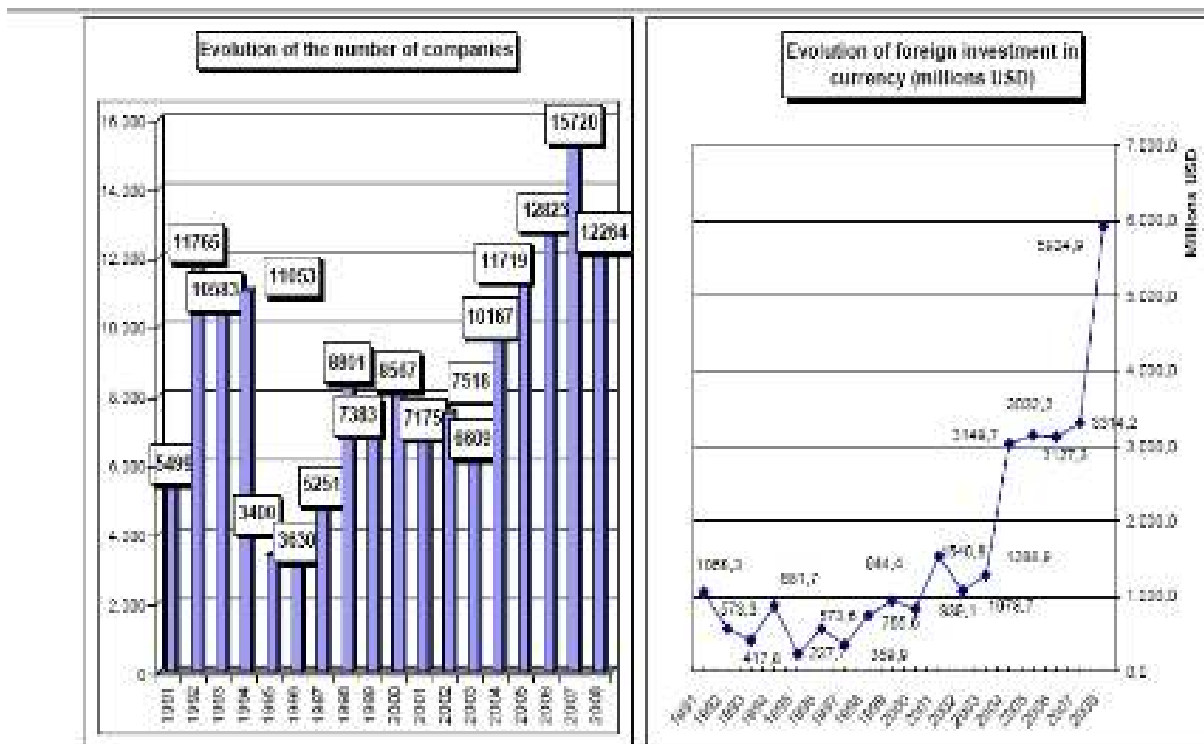
<i>Тип стоки</i>	<i>Стойност (милиони евро)</i>	<i>Дял в % от общия внос</i>	<i>Промяна в % 2008 / 2007</i>
Машини и механични устройства : апаратура и електрооборудване .	13.5511,6	24	+5,1
Руди	7.837,1	13,8	+27,7
Автотранспортни средства и други средства и оборудване за транспорт	6.970,7	12,4	-1,9
Метали общо и други изделия от метал .	6.371,9	11,3	+12,3
Продукти на химическата промишленост	4.691,8	8,1	+21,2
Текстилни материали и свързани	3.429	6,1	-5,5

изделия.			
Общо внос от света	56.336,8	100	

Източник : И-т за външна търговия по данни на НСИ на Румъния, превод на Анита Кристеа.

Сред факторите, които привличат румънските продукти на външния пазар със сигурност е доброто съотношение между качеството на продукта и производствените разходи. В действителност, именно ниската цена на работната ръка е в основата на болшинството от договорите на ишлеме с европейските партньори. Голямото количество чуждестранни инвестиции са в основата на развитието на местната румънска промишленост и това позволи да се осъществи собствен преход към приватизация с ускорени темпове /таб.3/. Развитието на промишлеността се характеризира с допълнението от размера на чуждестранните инвестиции, както е видно от двете таблици 3 и 4, развитието на броя на предприятията върви в крачка с хода на чуждестранните инвестиции в Страната.

Таб.3 и Таб.4

Изменение в броя на фирмите

Изменение в обема на чуждестранните
инвестиции в милиони щ.долари

Източник : http://www.onrc.ro/statistici/is_december_2008.pdf

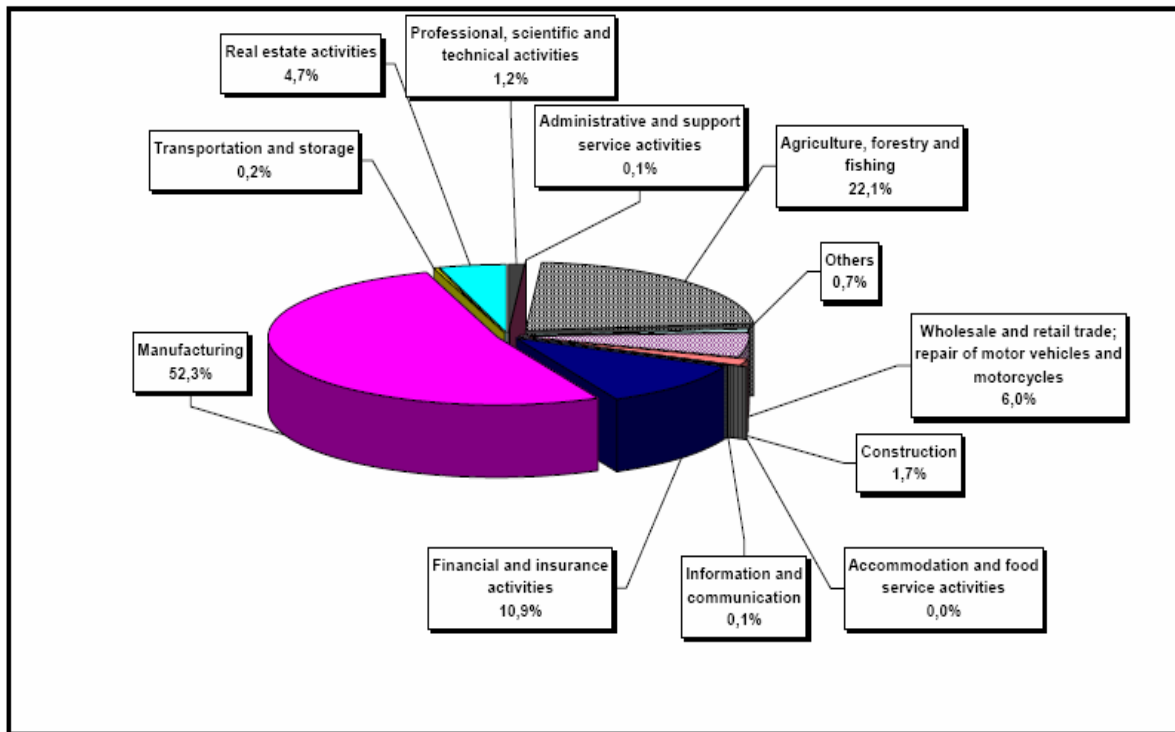
Говорейки за делокализация, не може да се пропусне изучаването на преките чуждестранни инвестиции и тези с произход в резултат на международното движение на капитала, конфигурирани под различни форми като заеми, портфолийни инвестиции, преки инвестиции, депозити и икономическа помощ.

Разглеждайки размера на ПЧИ (преки чуждестранни инвестиции) отбелязваме, че в преработващия сектор само 7,4% от предприятията са с чуждестранно участие, но благодарение на анализа на стойността на тези инвестиции виждаме, че положението е много различно, тъй като включват 52,3% от общо инвестирания капитал от чуждестранните партньори пряко в икономическата дейност на Румъния. Със сигурност се касае за една важна стойност, за която трябва задължително да държим сметка, защото дава представа доколко чуждестранните инвеститори са убедени във възможностите на чуждите производствени предприятия, независимо от действащата икономическа криза в разглеждания период.

Таб.5

Структурата на вписания капитал ** от преките чуждестранни инвестиции във фирмите по сектори на дейност през декември 2008

The structure upon sector of activity in the amount of subscribed capital in companies by foreign direct investment, during December 2008**

*) Calculated upon the main sector of activity declared

**) Calculated upon the total amount of the subscribed capital, in equivalent of currency (USD)

(1,2% - Професионални, научни и технически дейности ; 0,1% - Административни и поддържащи услугите дейности; 22,1% Селско стопанство, дърводобив и рибарство ; 0,7% - други; 6,0% - търговия на едро и дребно, сервиз на моторни превозни средства и мотоциклети; 1,7% - строителство; 0,0% - Обзавеждане и хранителни услуги; 0,1% Информация и комуникация; 10,9 – Финансови и застрахователни дейности; 52,3% - Производство; 0,2% - Транспорт и складиране; 4,7% - Недвижими имоти.)

*) Изчисления според декларираната дейност в основен брани

***) Изчисления според общия обем на декларирания капитал в еквивалент на валута /ц.долари/*

Как се променя делокализацията днес

Желаяйки да проследим от самото начало произхода на явлението на чуждестранните инвестиции в Румъния трябва да тръгнем от това, което в миналото стана предмет на особено внимание от страна на Правителството в Букурещ и на Международните финансови институции, за положителните страни по отношение на разпространение на предприемачески капацитет и създаването на работни места – т.н. „Явление Тимишоара”, което представлява развитието на един окръг на текстила в течение на няколко години, с едно широко участие на чуждестранен капитал, най-вече италиански. Създаването на това явление може отчасти да се дължи на географската близост на „окръг Тимиш” до северо-източните области на Италия, откъдето произхождат болшинството инвеститори, но освен това и на адекватна транспортна инфраструктура, и лесното намиране на място на квалифицирана работна ръка³.

Но днес виждаме едно ново явление - след Тимишоара се развива окръг Клуж – Напока, който се наложи като „втори избор”, тъй като предишният с годините се усложни, поради намаляването на работната ръка на разположение, последвалото увеличение на заплатите и, защото голямата концентрация на дейност генерира състояние на конкуренция между самите присъстващи на територията предприятия. Тук конкуренцията в заплащането доведе до едно явление, определено като “де-делокализация”⁴. Изместването към по-изолирани места и с по-малка концентрация на промишлени дейности доведе до преразглеждане на разходите за труд спрямо тези в Тимишоара и до използване на възможна заплаха за определена делокализация към трети страни при поставяне на искания за увеличение на заплатите от страна на работниците. Някои от предприятията, които се преместиха в Тимишоара през 90-те години, прогресивно разнообразяват стратегиите на собствената си делокализация, като запазват някои от фазите на дейността си в градските центрове и като преместват други в „зоните на сянка” във вътрешността на страната или в пограничните райони с Молдова и Украйна, които са доста по-бедни спрямо останалата част на страната.

Именно разходите за труд през годините станаха ключов фактор, който облагодетелстваше ръста на делокализацията на производствените дейности с използване на ръчен труд на специализирана работна ръка при значително по-ниски такива спрямо тези в Западна Европа. Но в течение на годините се наблюдава прогресивното нарастване на тези разходи /таб.6/, които не ще могат със сигурност да се задържат на нивото на конкурентноспособност спрямо преките конкуренти като Китай, Пакистан, както и по-близката Турция, и страните от Средиземноморския басейн.

Таб.6

Индекс на разходите за труд

Индексът за 2008=100 и процентни изменения

Европейски съюз /27 страни/

Румъния

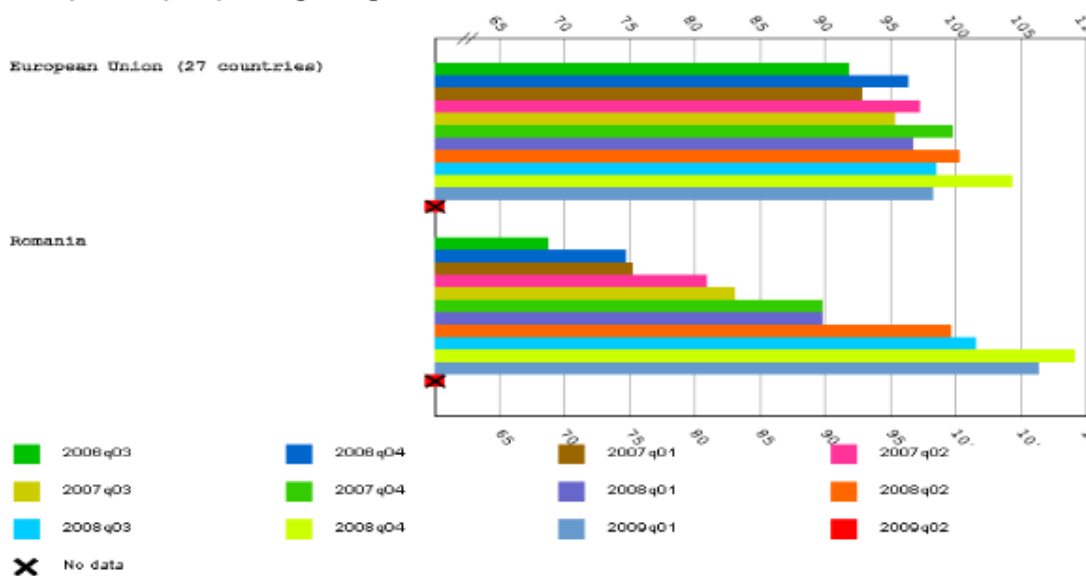
X няма данни

³ V. Redini.

⁴ Също.

Labour cost index

Index (2008=100) and percentage changes

Източник: ЕУРОСТАТ

Състояние на заетостта

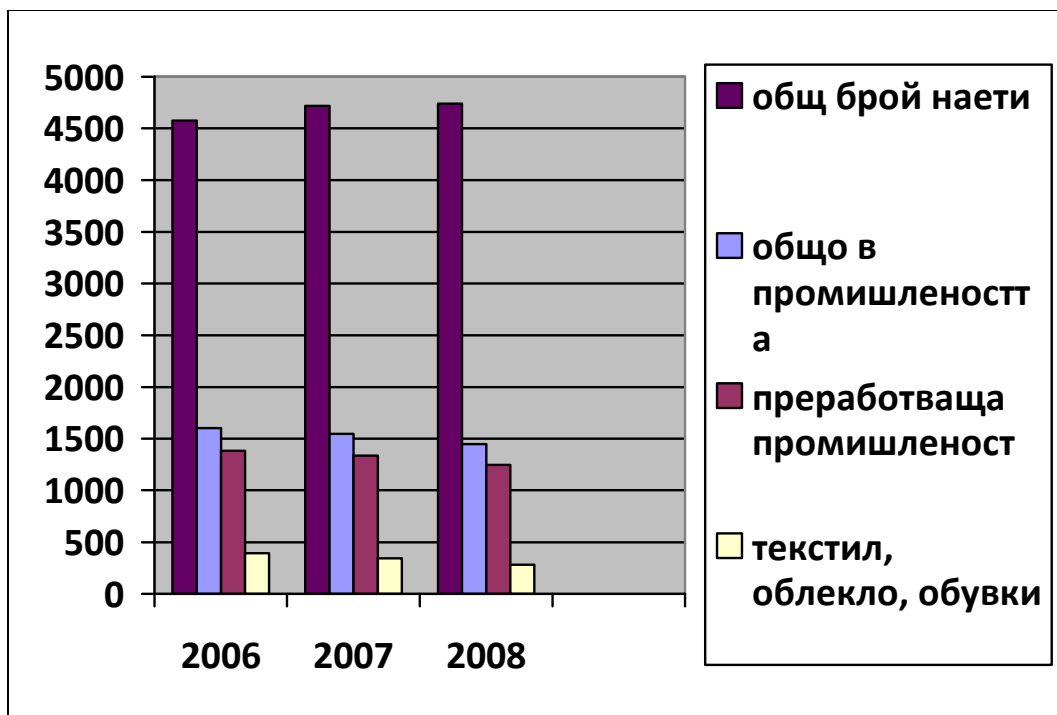
Браншовете текстил, облекло, обувки, кожи и аксесоари в Румъния заемат водещо положение също от гледна точка на броя на наетите лица. През декември 2007, когато световната икономическа криза още не беше повлияла на икономиката на Страната, в тях работеха 7,25% от румънските работници – 341.800 души, чиито брой слезе на 263.600 през април 2009, което представлява 5,7% от общата заетост в период на пълна икономическа криза.

Отраженията върху типа производство, базиран основно на подоставки и ишлеме са чрез крехките връзки, които инвеститорите създават с територията, което провокира всяка година затваряне на предприятия или прогресивно намаляване на персонала с хиляди работни места ежегодно /таб.7/.

Le ripercussioni di un tipo di produzione incentrata principalmente sulla subfornitura e sulla lavorazione secondo il sistema Lohn, fa sì che il legame che gli investitori creano con il territorio sia molto fragile, provocando ogni anno la chiusura di aziende o una progressiva diminuzione di personale con migliaia di posti di lavoro perduti ogni anno (tab.7).

Таб.7

Промени в заетостта 2006-2008

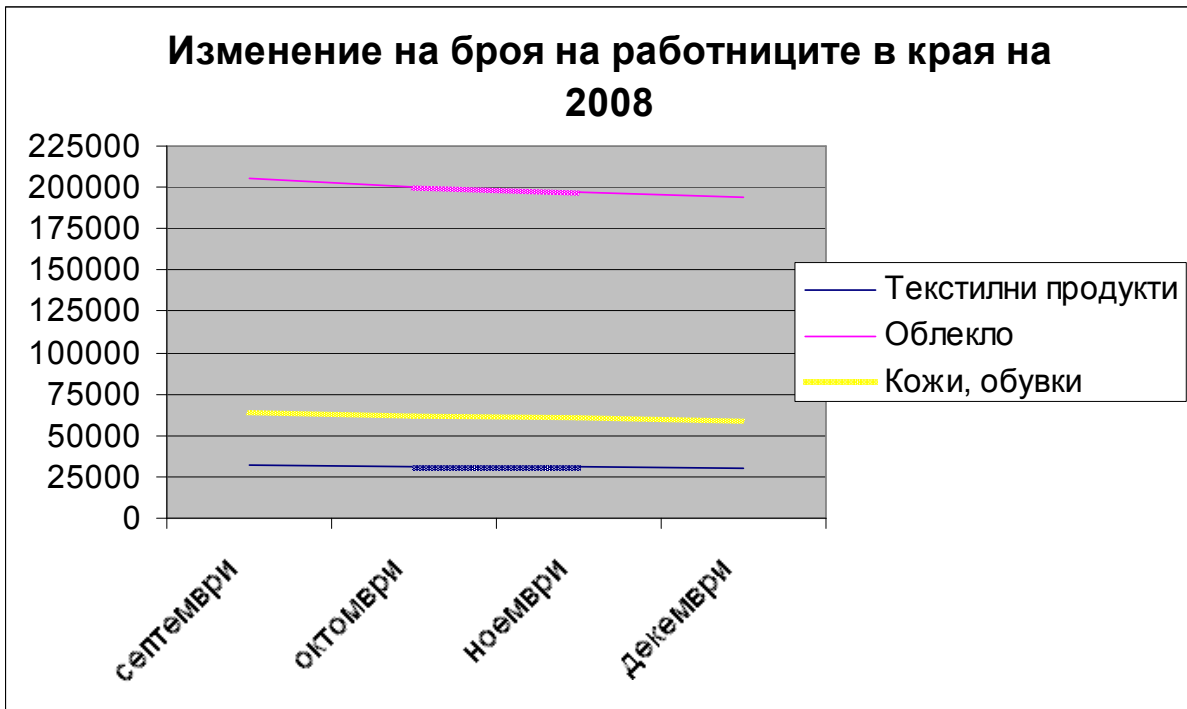

Източник : НСИ на Румъния, представяне от Лоренца Ло Сасо

Както се вижда от таблица 7, загубата на работни места, която касае преработващата промишленост, има много по-ускорен ход в бранш ТОК. Без съмнение, данните относно миналата година бяха повлияни от общата криза, но виждаме също и, че браншът предмет на нашето изследване понесе в най-голяма степен удара спрямо индустрията като цяло, като указва крехкостта произтичаща от силната зависимост от чуждестранни инвестиции. Сегашната криза обаче акцентира върху отрицателния ход на заетостта като цяло в браншовете текстил, облекло и обувки със загубата на 35.500 работни места само през второто шестмесечие на 2008. От тях, браншовете облекло и обувки имаха почти непроменена тенденция спрямо предходната година, докато текстилът удвои загубата на работници спрямо 2007. Действително, през декември 2008 /таб.8/ срещаме около 7.300 работници по-малко, доста голям брой, тъй като се отчита, че общият брой наети през първото четиримесечие на тази година /таб.9/ не достигна 30.000 души.

Таб. 8

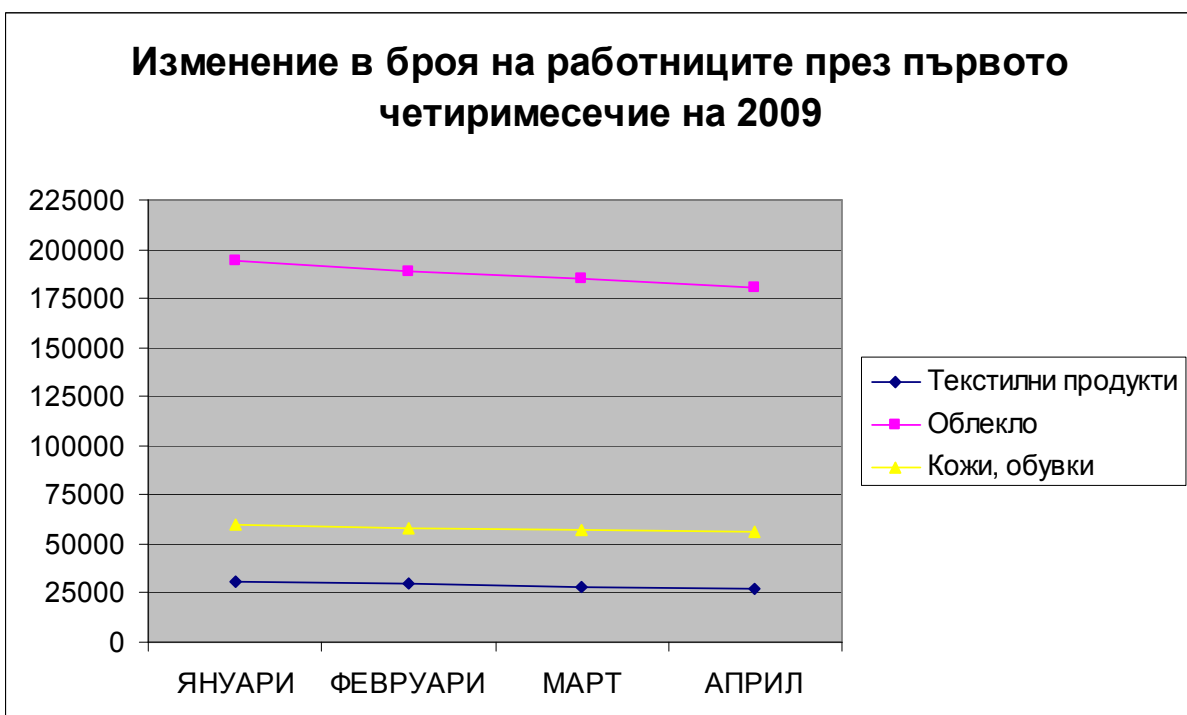
Изменение в броя на работниците през 2008

Източник: НСИ на Румъния, представяне от Алекс Тома.

Таб.9

Изменение в броя на работниците през първото четиримесечие на 2009

Източник: НСИ на Румъния, представяне от Алекс Тома.

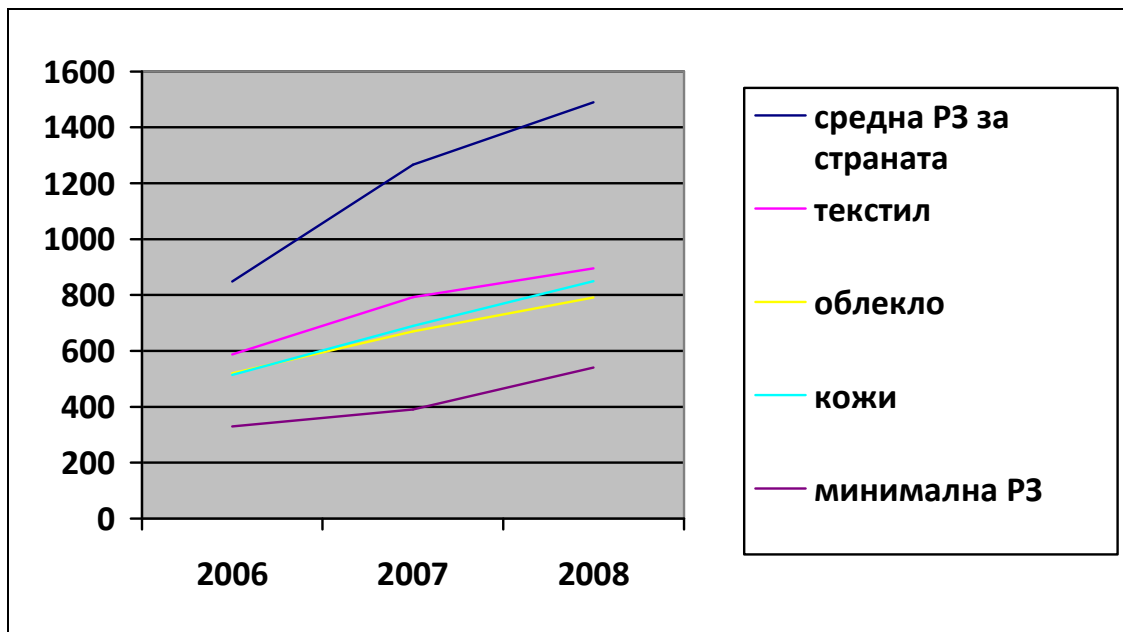
Заплати

Като говорим за разходи за труд не можем да не мислим за заплатите – един голям проблем за промишлеността текстил, облекло и обувки, защото представлява бранша с най-ниски възнаграждения с всички последствия от това. Освен трудностите, свързани с факта, че те не са в крачка с бързия ръст на издръжката на живота, важни капани са малката привлекателност за младите и трудното набавяне на работна ръка, което не позволява лесното развитие на бранша.

Като изследваме хода на заплатите през последните години /таб.10/ , ние забелязваме как те са малко по-високи от гарантирания от закона минимум, който до 1 януари 2009 беше равен на 600 румънски леи /постановление 1.051/2008/ , които са равни на около 150 евро на месец и са много по-малко от средната работна заплата за страната. В действителност, средната заплата на един работник, нает в бранш текстил, е по-ниска с около 40% спрямо общата средна заплата за страната. Освен това, ходът на увеличение на заплатите в браншовете текстил, облекло и обувки е много по-бавен спрямо средното за страната, като по този начин създава все по-голяма разлика между отделните работни места.

Таб.10

Изменение в заплатите (в RON – румънски леи)

Източник: НСИ на Румъния, представено от Лоренца Ло Сассо

Ако отнесем заплащането на работата в едно текстилно предприятие към средните разходи на едно стандартно семейство с двама работещи, средно 1996 леи, се разбира колко е ниска реалната стойност на тази заплата за сегашния стандарт на живот и показва силни социални неравенства. Без да отчитаме, че от 2000 до днес потреблението на румънците се е почти удвоило – една скорост, която за съжаление няма насреща си съответен ход на нарастване на заплатите.

Последствие от ниските заплащания е липсата на участие на младите в бранша и намалението на работна ръка на разположение при тези неблагоприятни условия. Ето защо през последните години се наблюдава развитието на едно ново явление за румънската действителност – вносът на специализирана работна ръка идваща от трети страни, склонна да работи на цена близка до минималната заплата, което ще компенсира румънската емиграция към чужбина.

ЯВЛЕНИЕТО ИМИГРАЦИЯ

При влизането си в Европейския съюз, Румъния стана свидетел на едно ново явление – имиграцията на лица, произхождащи от трети страни, на нейна територия. Все още не успяла да се излекува от раните, причинени от напускането на румънски граждани на националните граници, чиито брой през 2005 бе около 1.400.000 работници в чужбина⁵, по местните медии се появиха новини за пристигането на лица от различни краища на света за компенсиране на недостига на работна ръка в Страната.

Междувременно, румънското правителство работеше по политики за повторно приобщаване на своите граждани, заминали в чужбина на работа, с което предизвикаха обедняване на вътрешните ресурси, най-вече откъм специализирана работна ръка и разграждането на цели семейства. Но в последните години започна планирането на достъпа на чуждестранни работници според исканията на националната икономика.

В допълнение на дейностите по приватизация и индустриализация, и държейки сметка за глобализацията, която в икономиката вижда най-силния си поддръжник на процесите на интернационализация, то браншове като текстила и строителството поискаха присъствието на работна ръка от различни африкански страни, Индия, Китай, Бангладеш и Турция. Хиляди хора пристигат в Румъния, след като са инвестирали всички свои спестявания в агенции за работа, за да намерят по-добри условия на труд от собствените си страни, като инвестират времето си, за да спечелят много повече, отколкото биха получили за същото работно време във фабрика в своята страна.

Явлението имиграция се появи в Румъния от втората половина на 90-те години, едновременно с пристигането на чуждестранните инвеститори, които допринесоха за завършването на процеса на приватизация и се концентрираха в столицата Букурещ и околностите ѝ, после и в окръг Яш. В тези две области понастоящем е концентрирано присъствието на чуждестранен персонал. Предприятия, в които намираме работна ръка от трети страни, имат голяма традиция в браншовете текстил, облекло, обувки и кожи. И не рядко, много от чуждестранните работници произхождат от страни със силно присъствие на този бранш като Турция и много страни от Югоизточна Азия, които са главните износители на облекло и обувки, при това са все по-предпочитана цел за предприемачи, които желаят да намерят работна ръка на ниска цена..

Според Румънската служба по имиграцията (RIO), до 2008 се наброяват около 65.000 имигранти на цялата национална територия. Като отчитаме данните от доклада за 2008 на Службата, до декември на миналата година броят на работниците имигранти, които са поискали разрешение за работа възлиза на 15.000 и се разпределят по следния начин :

⁵ Sheila Siag (под ръководството на), “Миграцията в Румъния : профил на страната 2008”, стр.18, Международна организация по миграцията, Женева, , 2008, стр.18.

Брой на поискалите разрешение за работа в Румъния :

Вид разрешение	Брой на работниците извън общността
Договор за постоянна работа	9,876
Временно назначение	4,531
Разрешение за учене	124
Сезонна работа	236
Спортисти	229
За стаж	4
ОБЩО	15,000

Източник : Румънска служба по имиграцията, доклад 2008 за състоянието на работниците извън Общността.

Естествено, данните са показателни за едно явление, което предвижда, за съжаление, увеличен брой на лица без разрешения и визи.

Ако видим общия брой на румънските работници, описани в НСИ на Румъния, който отчита през декември 2008 година 4.738.600 работници в цялата икономическа система, ние забелязваме , че новите работници-имигранти представляват около 0,32% от общия брой румънски работници.

Една бройка, която наистина изглежда ниска и оправдава липсата на внимание към явлението, но ако отчетем хода през последните години, то придобива съвсем друга стойност. Ако погледнем следната таблица, можем да забележим как броят на чуждестранните работници се увеличава непрекъснато и не бива да се подценява явлението, тъй като за тях трябва да се осигури отлична интеграция както в социалната , така и в икономическата система на Румъния.

Общ брой издадени разрешения за работа в Румъния за периода 2000-2006							
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Общо работници (в хиляди) (1)	8,629	8,563	8,329	8,306	8,238	8,153	8,245
Разрешения за работа (2)	1,920	2,490	2,877	3,396	4,230	5,532	8,659
Отношение между(1) и (2) в процент	0.02	0.03	0.03	0.04	0.05	0.07	0.11

Източник: <http://www.eurofound.europa.eu/ewco/studies/tn0807038s/ro0807039q.htm>

Както виждаме от горната таблица, от 2000 започва участие на чуждестранните работници /всички нерумънски граждани/ от 0,02%, което в течение на осем години достига до 0,32% на работници извън Общността (граждани, които не принадлежат на Страните-членки на Европейския съюз или на Европейското икономическо пространство).

Влизането на Страната в Европейския съюз със сигурност даде силен тласък на нарастването на броя на извънобщностните работници и във връзка с прогнозите румънското правителство изготви през 2004 „ Национална стратегия за имиграцията за периода 2007-2010”, като по този начин привежда националното законодателство към общностните стандарти.

Сред промишлените браншове текстилът е един от тези, които изискват най-много чуждестранни работници всяка година, през 2006 се вдигна шум покрай искането за 1.500 китайски работници пред Министерството на труда от страна на предприятие в Бакау⁶. Сред обосновката на директорката бе и липсата на жени, желаещи да работят на машина. В течение на годините все повече се разпространи явлението да се търсят лица чрез агенциите за работа, които привличат хора от Югоизточна Азия. Защото стойността на едно възнаграждение е относителна и се променя от страна в страна и това, което за едни румънец е една ниска заплата, за която дори не си струва трудът да се работи , то за един китаец, бенгалец или филипинец е нещо съвсем друго.

Докато в миналото националният закон предвиждаше чуждестранните работници да получават възнаграждение не по-ниско от *средната работна заплата за страната*, от

⁶ Mihaela Iordache, Румъния: страна на имиграцията, от “Балкански наблюдател” от 26/04/2006, <http://www.osservatoriobalcani.org/article/articleview/5597>

август 2008 тези субекти, които работят на румънска територия не могат да получават под *минималната румънска заплата*⁷. За 2008 установената по закон минимална заплата не можеше да бъде под 500 RON⁸, около 120 евро и само малко хора са склонни да работят за толкова малко.

Често чуждестранните работници имат временни договори за няколко месеца и пристигат с простата цел да спечелят много и после да се върнат в собствената си страна. И така, най-голямата трудност за този тип субекти, които влизат в румънската икономическа и социална система, е интеграцията. Трудно е да накараме да се интегрират лица, които знаят, че си отиват и още по-трудно е да им се даде възможност да имат контакти с румънското население, защото често са и настанени в индустриалния комплекс, в който работят. Към това се прибавят и езиковите затруднения, много от тях се нуждаят от преводачи, които се занимават с доставки на продукти извън фабриката. По този начин се елиминира възможността да са във връзка с местното население. В много малко случаи държавата успява да присъедини културни посредници и е много трудно да се установи диалог.

Естествено е ясно, че за един синдикат би било сложно да влезе в тези производствени единици и да даде на работниците възможността да могат да предявят правото си да бъдат синдикални членове или да участват в социалния диалог. Проблемите, които основно изтъкват синдикалните федерации, са от различно естество : започва се от най-елементарния – езиковия, който възпрепятства възможността за преки контакти с наетите във фабриките лица , когато идват много чуждестранни работници те се наемат в комплекси, в които работят сами, не участват в производствения процес с местни работници, като така се създава изолация не само физическа, предизвикана от стените на индустриалните комплекси, но и абстрактна чрез културните бариери и невъзможността за контакт.

Чуждестранните работници не знаят какви са техните права и са в неведение, че могат да станат членове на синдикат и да издигнат глас за техните искания, които са новост и се считат за съвременни проблеми от федерациите в бранша. Да може да се действа съвместно с чуждестранните работници означава да имаме достъп до редица искания, които тези лица могат да имат за една помощ от друго естество, защото трябва да държим сметка за големите разстояния до техните страни и връзките със семействата им, както и за личния им живот, в общи линии много различен.

Липсата на социален диалог, който да държи сметка за тези нови аспекти, често се свежда само до минимална част от нарушенията на някои работодатели. Именно в противоречието между тези, които си отиват и тези, които пристигат трябва да се намери нов път за синдикализация и ново пространство в социалния диалог в посока защита правата на тези нови действащи лица в рамките на труда в текстилната промишленост.

Не на последно място, проблемът с управлението на тези агенции за работа и липсата на адекватно законодателство не пречат на тези субекти да направят труден живота на бедните работници идващи отдалече и с реалност различна от обещаната от агенциите. По този повод, един от случаите, който обиколи целия национален печат , е този на предприятието Уеър в Бакау /*Wear*/ в Източна Румъния, което произвежда спортни облекла за чуждия пазар /най-вече за пазара на Западна Европа/, собственост на италианеца Антонелло Гамба. Той бе наел около 400 китайски текстилни работници, които започнаха стачка през януари 2007 с искания за по-добри условия на труд и по-високи възнаграждения от получаваните до момента.

Проблемът се породи от факта, че работниците договарят с агенциите за работа заплата при наемането, а после, след като са пристигнали в Румъния не получават уговореното, защото им се удържат от месечната заплата разходите за храна и квартира /вътрешни комплекси в предприятието, в което работят/ и така получаваха много по-малко от договореното.

⁷ Съгласно чл. 47 от румънски Кодекс на труда, който се намира в Румъния има същите права както румънският гражданин, било като румънски работодател, било като чуждестранен работодател. Това значи, че работникът не би могъл да има по-малки права от тези, предвидени в румънския закон.

⁸ От “Ръководство за чуждестранния работник в Румъния”, стр. 10, www.muncii.ro.

За съжаление, към момента няма ефикасни законови средства, за да се противодейства на тези случаи и те често остават изолирани от стените на тези предприятия именно поради цитираните вече трудности за искане на помощ.

В действителност, случаят с китайските работнички вдигна шум само защото стана публично достояние едно явление, за което до момента се знаеше, но на което не се обръщаше внимание от румънското население, но и защото те съумяха да се обединят и за пръв път демонстрираха това чрез стачка, за да поискат защита на правата си.

Впоследствие работничките, които не се завърнаха в Китай, бяха преместени в предприятието Сонома / *Sonoma* /, в северо-източните покрайнини на Вакау, собственост на същия Гамба и започаха работа заедно с местните работници. След кратко време в Уеър пристигнаха, за да заместят липсващата работна сила, нови работници имигранти произхождащи този път от Бангладеш.

Това, което най-много ни притеснява е, че нямаме достатъчни законодателни инструменти, които да защитават правата на работниците от страни извън ЕС и в същия момент да нямаме никакъв контрол върху управлението на договорите на агенциите за наемане, които предлагат условия, които често не се спазват. Така работниците се оказват сами в една чужда държава, на хиляди километри от къщи, без възможност да се изразят и да комуникират с външния свят, без да познават правата си и възможност да участват в социален диалог и с неспазени обещания, които не им дават възможност да превеждат пари на близките си или да платят неустойка на агенцията.

По повод случая с Уеър, поместваме интервю с една работничка от Сонома, в която разказва за действителните условия за работа на китайските работнички.

Интервю⁹

Вие познавахте ли положението на тези китайски работници в предприятието Уеър във вашия град преди те да дойдат в Сонома?

«Не, в града се запознахме с присъствието на тези лица чрез публичния скандал от телевизията. Чрез телевизионните услуги дойде и съпричастността от страна на населението за това, което става в Уеър, узна се за китайски граждани, дошли в Бакау да работят и, че не са получили заплатата, която са очаквали, защото от нея са били удържани разходите за квартира и храна. Накрая, те откриха, че са били измамани и вместо договорените 400 щ.долара получиха малко повече от половината. След като си дадох сметка за положението, те започнаха стачка в предприятието и пристигането на полицията изкара извън стените на фабриката информацията за тяхното положение. Телевизията показа как те спяха във вътрешния индустриален комплекс, без да излизат от седалището на Уеър, където правеха всичко – хранеха се, спяха, живееха там».

Как беше приета новината от местното население ?

«Стана малка какафония не само при вида на всички тези лица, които живееха на няколко километра от нас и, чието положение не познавахме, но и защото преди това не вярвахме, че има недостиг на работна ръка в бранша. Разбира се, заплащането е по-ниско от това в другите браншове и това подтиква много работници да сменят работата, като търсят нещо по-добре заплатено или като емигрират в Италия или в други страни от Западна Европа, но ни изглеждаше нещо наистина далечно да търсим работнички при всичките затваряния на фабрики и уволнения. Това с имиграцията е едно явление, което се наблюдава отскоро, но тук се демонстрира по очевиден начин».

Значи, след стачката китайските работнички дойдоха при вас, в предприятието Сонома ?

⁹ Направено с една наемна работничка в предприятието Сонома в Бакау, май 2009.

«Да, в началото бяха 400 жени, днес са останали само 140. Някои си отидоха скоро след това, очевидно независимо от премията дадена им при разкриването на случая и след споразумението с Министерството на труда, други решиха да се върнат в Китай, защото печалбата не беше това, което очакваха и след възможността да им платят билета за връщане в къщи си отидоха».

Това означава, че останалите работнички работят с вас и са в тесен контакт с всички наети на място?

«Не съвсем. Предприятието е същото, ние сме под един покрив, но сме разделени от преграда. Не е висока до тавана, ако поискаме можем да видим какво става от другата страна, но през работно време нямаме възможност за тесни контакти с тях. Пък и продукцията им е различна от нашата. Китайските работнички се занимават с различни поръчки, често са заети с видове работа,, които никога не сме правили, те са специализирани в други неща».

При различна продукция имате еднакво работно време, условията същите ли са за румънските и за китайските работнички ?

«Започваме по едно и също време, но те имат по-дълга почивка, значи свършват по-късно от нас, затова не знам имат ли извънредни часове. Това, което знам е, че успяват да произведат много бройки за малко време, наистина са много бързи!».

Успяват ли да комуникират с вас китайските работнички, научили ли са малко румънски език ?

«След като въпросът стана публично достояние започнаха курсове за чуждестранните работнички по румънски език със сътрудничеството на Търговската камара. Дотогава единственият контакт с лицата беше посредством преводач».

Знаете ли дали ще останат задълго ? В общия случай работниците имигранти наети в брани текстил имат краткосрочни договори по за няколко месеца и после се завръщат в страните си, така ли е и в този случай ?

«Да, китайските работнички ще останат с нас до края на август и ни казаха, че после ще отстъпят местата на хора от Бангладеш».

Има ли конфликти между местните обитатели и китайските имигрантки ?

«Не, няма конфликти, отношенията са доста добри, пък и възможностите за контакти са малки, било поради различните език и култура, било поради различното работно време. Пък и в града не се виждат много, само малко от тях имат право да излизат на пазар. Основно се виждат по пазара да купуват животни и стоки от първа необходимост, но няма истински контакти с местното население, освен тези спорадични. Те живеят на територията на предприятието и ние нямаме възможност да ги срещнем извън работното време».

Какви са отношенията на тези чуждестранни работнички със синдиката?

«Предприятието е синдикализирано, те също се ползват от проверките и постиженията гарантирани от социалния диалог със синдикатите. Те не са членове, но в момента, в който биха желали да станат част от синдиката законът не им забранява да го направят, въпреки че не се касае за живеещи в Румъния».

България

България, както и Румъния, се радва на дълга традиция в текстилния бранш ; близостта със социалната и икономическата действителности със страната, анализирана преди това, е очевидна; пътят до присъединяването към Европейския съюз бе съпроводен с радикална промяна от планова икономика към свободен пазар, отворен към международната действителност, до пълното влизане в общностната действителност.

Състояние на заетостта

Скорошното реструктуриране на българската индустрия, наред с общото подобряване на преработващия сектор и нарастването на чуждестранните инвестиции за този вид промишленост, направиха така, че текстилът, облеклото и обувките да представляват важен ресурс в икономиката на Страната. Наистина, през последните години България стана нов рубеж за бранша; както и Румъния, тя се радва на разходи за производство далеч под средните на другите Страни-членки на ЕС и стратегическата позиция дължаща се на близостта до европейския пазар позволи през последните години да станем свидетели на ръст в икономиката и производителността. Важна роля играе присъствието на чуждестранни компании, които решиха през последните години да открият предприятия на българска територия и да инвестират по различни начини в бранш текстил, облекло и обувки; до 2006 се наброяваха около 25 италиански предприятия ¹⁰, но конкурентноспособността на разходите за труд , най-ниските измежду Страните-членки, ни кара да вярваме, че бройката е нарастнала.

Освен това, браншът наема работници, чиито дял през декември 2008 достигна 5,15% от общия брой работници. Това е важна данна, но съпоставено с миналите години се наблюдава намаление на заетостта в браншовете текстил и облекло (таб.1) и в бранш обувки (таб.2). През последните години спадът на наетите в браншовете намалява силно, достатъчно е да видим, че от 2004 до днес броят на наетите в текстила и облеклото е намалял с 15%.

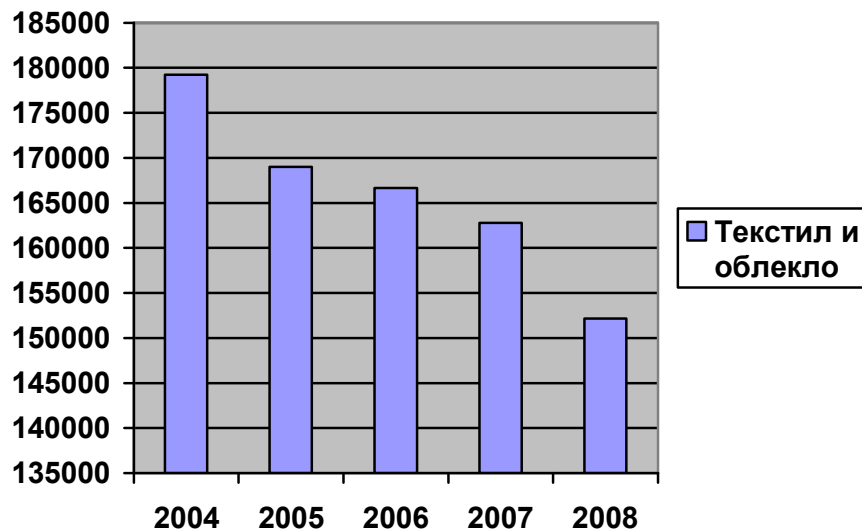
Освен технологичното намаление, дължащо се на реструктурирането на бранша с отпадането на системата КОМЕКОН и последвалата модернизация на индустриалните установки, бранш текстил-облекло е свидетел на прогресивното намаление на наетите през последните години, главно между 2004 и 2005 (таб.1), за разлика от бранш обувки (таб.2), където виждаме непостоянен ход ниски-високи нива при заетостта от година на година.

Причините за спада са много и, както и в Румъния, са свързани с преминаването от един бранш в друг, както и с високия процент на работници, които решиха да емигрират в страни с много по-високи възнаграждения. Но що се отнася до непостоянния ход с пикове и спадове на броя на наетите, това се дължи на силната зависимост на пост-комунистическата българска икономика от чуждестранните инвестиции и чуждите поръчки, най-вече на големия дял на производство на ишлема. В действителност, докато в бранш облекло някои предприятия продължават да работят чрез модернизация на производството и търсене на пазар, на който да представят конкурентноспособна собствената марка, то в бранш обувки и кожи се очертава силна зависимост от поръчките и търсенето на чуждестранните предприятия и това се подчертава особено в период на криза като сегашния. Достатъчно е да наблюдаваме в табл 2 силния спад на наетите от 2006 до 2008, годината , в която се срива световната икономика и следствие на това намаля броят на поръчките.

Брой наети в бранша :

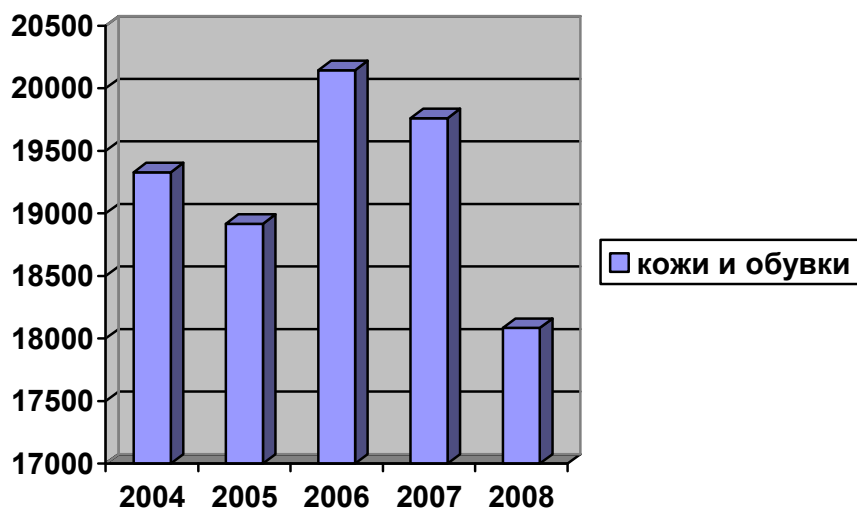
Таб.. 1

¹⁰ http://promec.martinrusev.net/index.php/possibilita_di_collaborazione/nuova_frontiera_industria_tessile .

Източник : НСИ на България, представено от Владимир Попов.

Таб. 2

Източник : НСИ на България, представено от Владимир Попов.

Ако наблюдаваме хода на безработицата през последните години, то от 2005 се забелязва смяна на тенденцията като от 10,1%, най-ниското ниво от средата на 90-те години върви постоянно надолу и достига през 2008 до 5,6% (Таб.3), ниво по-ниско от средното за всички Страни-членки през миналата година от 7% (Таб.4).

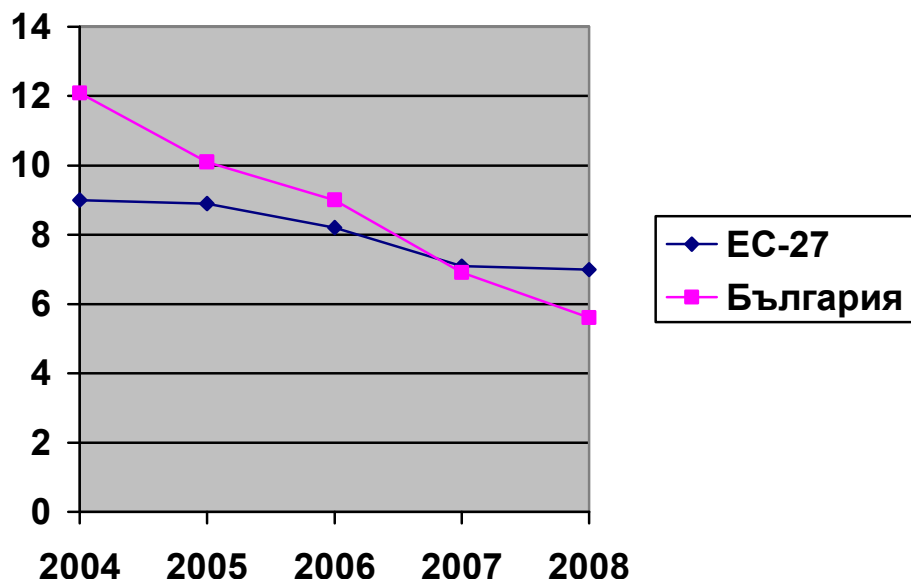
Данни за безработицата, съпоставени с ЕС-27

Таб. 3

Година	2004	2005	2006	2007	2008
ЕС-27	9.0	8.9	8.2	7.1	7.0
България	12.1	10.1	9.0	6.9	5.6

Източник : ЕУРОСТАТ – Наблюдение на работната ръка, представено от Владимир Попов

Таб.4

Източник : ЕУРОСТАТ – Наблюдение на работната ръка, представено от Владимир Попов
Браншът и международните отношения

Ходът на заетостта в бранш ТОК в България е тясно зависим от чуждестранните инвестиции и от поръчките, които чуждите предприятия дават. Присъствието на делокализиранни предприятия е много силно. България благоприятства присъствието на чуждестранни предприятия чрез прилаганата през последните години политика на подпомагане и финансови облекчения, улеснения привличащи инвестирането на нейна територия. Близостта до европейския пазар, ниските разходи за труд и възможността да се намери голямо количество обучена работна ръка позволиха на непрекъснато растящ брой предприятия да преместят част от собственото си производство в балканската страна.

Преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ) са почти удвоени в преработващата промишленост и тя представлява една от най-големите области за инвестиции в България от страна на чуждите субекти. Наблюдавайки таблица 5 виждаме, че ръстът на преките инвестиции в бранш текстил и облекло е постоянен, достигащ през 2006 почти петорен обем спрямо началото на хилядолетието. Обратно, това което се вижда при наблюдението на данните за бранш обувки е, че инвестициите нямат голям ръст най-вече поради силната конкуренция на азиатските предприятия за кожи и обувки.

ПЧИ в България по браншове – потоци (x1000 \$)

Таб.5

Бранш/година	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
<i>Текстил и облекло</i>	77.986,4	127.827,4	156.061,6	231.174,3	316.348,4	346.547,1	442.817,5
<i>Кожи и обувки</i>	3.200,2	3.517	3.403,9	5.203,5	5.527,5	8.151,6	4.443,1

Източник : НСИ и БНБ на България, представено от Лоренца Ло Сасо

Като говорим за връзки с външния пазар, не можем да не отчетем хода на износа и вноса на продуктите на бранша. Можем да разберем как външният пазар приема произведените в България продукти. Фундаментални данни също и, за да разберем върху кои продукти се акцентира основно и на тази основа - такъв вид продукция, който отчита бързите промени в търсенето. Като правим съпоставка с вноса през миналата година откриваме намаление от 10,2% спрямо предишната година, докато износьт на продукцията на текстил, облекло и

обувки е имал спад от 10,2% спрямо 2007. Както наблюдаваме на таблица 6 в стойност, вносът е много по-малък от износа за текстила и облеклото, за разлика от обувките, където все пак вносът е по-голям, на няма голяма разлика между стойностите на продуктите отиващи извън граница и тези, които влизат в Страната.

Има още една характеристика на българския пазар – можем да констатираме, че вносът на нетрикотажни продукти е по-голям от трикотажните и показва типа икономика базирана на продукти с по-проста реализация, които нямат нужда от високотехнологични машини. Силната страна на голяма част от тази продукция е съотношението качество/цена, където цената на продуктите успява да бъде конкурентна благодарение на много ниските разходи за труд спрямо другите страни в Европа.

Таб.6

Внос и износ ТОК на България (стойности в хиляди €)

Източник: БНБ, представено от Лоренца Ло Сасо.

Разходи за труд и заплати

България успява все още да има производствени цени, които устояват на конкуренцията на азиатските цени на продуктите, защото разходите в лева успяват да са ниски спрямо другите страни от ЕС; близостта до Европа позволява веднага стоките да пристигнат на пазарите за реализация и така бързо да отговорят на изискванията им, като в допълнение са и ниските разходи за транспорт.

Действително България е Страна-членка с най-ниските заплати, сега в бранш текстил и облекло заплатата е 317 лева, равни на около 162 евро на месец, докато за работниците от бранш обувки е 290 лева, равни на 148 евро на месец (таб.7).

Таб.7

Средна работна заплата ТОК

Бранш	2004	2005	2006	2007	2008
-------	------	------	------	------	------

Текстил - облекло	187 BGN (96 Euro)	205 BGN (105)	228 BGN (117)	264 BGN (135)	317 BGN (162)
Кожи - обувки	170 BGN (87 Euro)	182 BGN (93)	209 BGN (107)	243 BGN (124)	290 BGN (148)

Източник : НСИ на България, представено от Владимир Попов.

При случая България, както и при Румъния, заплатата е малко над законово предвидения минимум, който тук достига 240 лева месечно; сравнено с европейските нива виждаме какво значи последното място по заплати в цяла Европа, в действителност минимумът тук е 3 пъти по-малко от Полша, 6,2 пъти от Испания и 14,4 пъти по-малко от Люксембург, който в момента предвижда още по-висока минимална заплата. Разбира се, че трябва да сравняваме тези цифри по отношение на покупателната способност, но и тя е много по-ниска от средната за Европа (таб.8) бивайки по-ниска с около 60% сравнено със Страните-членки. Ако се съпоставят тези данни с реалната издръжка на живота се вижда, че е много трудно да се работи в този бранш – едно средно семейство има среден годишен доход на глава от 3.502 лева, равни на 1.790 евро.

Таб.8

БВП на глава от населението в България (годишно в стандартна покупателна способност)

Година	2004	2005	2006	2007	2008
ЕС-27	21 700	22 500	23 600	24 900	25 100
България	7 300	7 800	8 600	9 300	10 100
ЕС-27 = 100.0	33.7	34.5	36.5	37.3	40.1

Източник : ЕУРОСТАТ, представено от Владимир Попов.

Таб.9

Общи разходи на домакинствата по групи (юни 2008/юни 2009)

Групи разходи	VI.2008		VI.2009	
	структура - %	средно на лице - лв.	структура - %	средно на лице - лв.
Общ разход	100.0	271.43	100.0	273.56
Потребителски общ разход	84.0	227.99	86.3	236.19
Храна	36.6	99.37	37.7	103.01
Алкохолни напитки и тютюневи изделия	4.5	12.13	4.9	13.40
Облекло и обувки	3.2	8.59	2.9	7.81
Жилища, вода, електроенергия и горива	11.9	32.26	13.6	37.10
Жилищно обзавеждане и поддържане на дома	3.7	10.06	3.6	9.89
Здравеопазване	4.5	12.22	5.4	14.67
Транспорт	8.0	21.61	7.0	19.18
Съобщения	4.4	11.93	4.6	12.54
Свободно време, културен отход и образование	3.5	9.58	3.5	9.56
Разнообразни стоки и услуги	3.8	10.24	3.3	9.03

Групи разходи	VI.2008		VI.2009	
	структура - %	средно на лице - лв.	структура - %	средно на лице - лв.
Данъци	3.1	8.50	3.1	8.56
Социални осигуровки	3.7	10.00	3.8	10.43
Регулярни трансфери към други домакинства	1.6	4.44	1.7	4.74
Други разходи	7.6	20.50	5.0	13.63
Влог	x	8.99	x	14.96
Покупка на валута, ценни книжа	x	0.02	x	0.01
Изплатен дълг и даден заем	x	10.06	x	13.50

Източник : НСИ на България

Освен това, като гледаме таб.10 разбираме, че общите разходи на лице са 273,56 лева. От това можем да заключим, че едно стандартно домакинство, както е изследователската методология на НСИ, е съставено от 4 лица, от които двама със средната работна заплата, откъдето общите разходи са равни на : $273,56 \text{ лева} \times 4 = 1094,24 \text{ лева}$.

Дапомним тази чувствителна данна и да я съпоставим със средния доход на лице и този за семейство, за да разберем как средното българско семейство се оправя със собствените си годишни разходи :

Таб.10

Месечни разходи за домакинство	1.094,24 лева
Годишни разходи за домакинство	13.130,88 лева

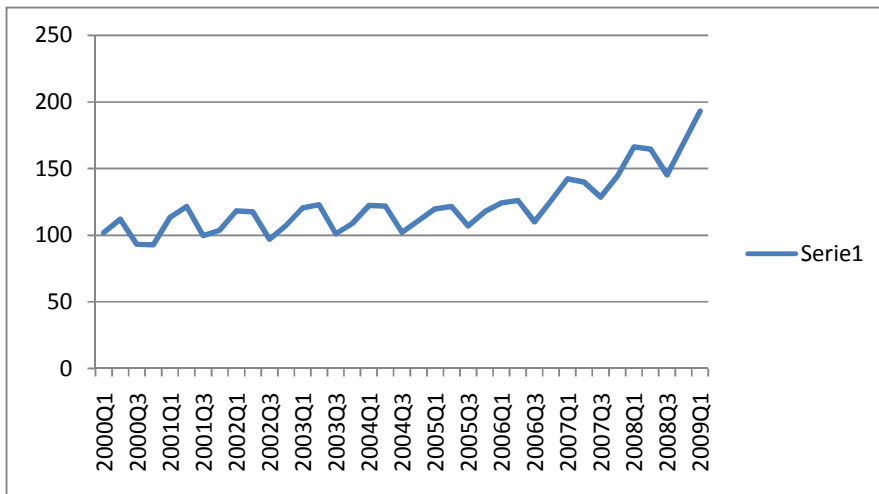
Доход от средна месечна заплата в текстила	317,00 лева
Доход от средна месечна семейна заплата в текстила	634,00 лева

Източник: Собствено представяне по данни на НСИ

От току що представената таблица е очевидно, че един среден работник от текстилния бранш не успява да покрие своите средни годишни разходи със своята заплата, откъдето пък се разкрива трудността да се поддържа начин на живот съответстващ на средния за страната и големия брой недокументиран труд, към който българското семейство трябва да прибегне, за да поддържа едно ниво не по-ниско от националния стандарт. Става очевидна и огромната разлика между богати и бедни, при което бедни стават все по-бедни, а богатите се отдалечават непрекъснато от минималните национални ценности.

Таб.11

Разходи за труд

Серия 1

Източник: Европейска централна банка .

Като взимаме предвид тези елементи и виждаме хода на издръжката на живот и разходите за труд, които ще растат в бъдеще (таб.11) , не можем и да си помислим дори за икономика, базирана изключително на ниските разходи за производство, това не може да бъде стратегия за близките години, защото не можем да поддържаме тези цени на пазара. Затова и обучаването на наетите в бранша за нови работни места и нови умения за работа с нова техника, способна да подобри качеството и да създаде промишленост, която в качеството ще намери своята основно характеристика. Пазарите стават с все по-високи изисквания, затова ще бъде необходимо да се инвестира и в изследвания на тези нови пазари, да се види за нов източник на инвестиции в производството на продукти, които съчетават качеството и екологосъобразността. За един иновационен модел, не само за продукта, но също и за производствата, където наетите лица ще могат да работят по работни места, които не са в противоречие с изискванията на работника.

Заклучения

Предложеното на тези страници изследване не възнамерява да бъде изчерпателно при представянето на динамиките на бранш текстил, облекло и обувки в Румъния и България, но има за цел да даде обща представа за положението в бранша и последствията за тези, които работят, за да можем да извлечем полезни инструменти за развитието на общ и ефикасен социален диалог. Преди всичко бе търсено привличане на вниманието върху бъдещите възможности за бранша и предвидимите промени в него.

От направените върху двете страни наблюдения се разкриват много общи черти : и в двете промишлеността ТОК премина през процеса на приватизация и се изправи срещу новата действителност на свободния пазар разбирайки, че не биха имали бъдеще без модернизирането на производството и навлизането в международния пазарен механизъм. Началото на процеса на приватизация в сектора на преработвателната промишленост получи силен тласък, благодарение на инвестирането на чуждестранни капитали в бранша, които позволиха ръст на бранша за много кратко време. От друга страна, обаче се създаде бранш силно зависим от някои видове производства, базирани на евтина работна ръка, което не създаде основата за един стабилен бранш в бъдеще. Освен това, разходите за труд започват да растат и не могат да останат на конкурентните нива на азиатските страни. Делокализацията на производствени установки, базирани на обикновен монтаж или голямото присъствие на предприятия за работа изключително *на ишлеме* показва слабостта в период на световна криза, като сегашната. Това съдържа и тенденцията за отслабване на бранш облекло много повече от текстила, именно поради характеристиката на производства, които се базират на тяхната ниска специализация при производството на продукти и се концентрират основно върху разхода за работната ръка като индекс на производството.

Поради крехкостта на този тип производство, много предприятия от бранша паралелно пратиха производство на собствени марки предназначени за националния пазар и след това и за чужбина. Има печеливши случаи в тази насока и се счита, че в бъдеще ще се увеличат инвестициите за модернизацията на реализираните продукти. Именно чрез модернизацията, чрез използването на нови материали и техника, плюс диференциацията на продуктите е бъдещето на ТОК. Да се подчиним на международните стандарти за сертификация (например ISO 9001), да създадем нови продукти на базата на задължението за по-добри условия на труд и използване на безвредни материали, и ниско ниво на влияние върху околната среда са новите пътища, по които бъдещите предприятия ще подхождат за създаването на специализирани продукти.

Що се отнася до социалния диалог, в частност колективното договаряне, приоритет за бранша си остават заплатите, недостатъчни в едни икономики с постоянен ръст , както тези на Румъния и България, в които растат разходите за труд от година на година, но остават различията между различни трудови слоеве. Както в Румъния, така и в България, заплатите в бранш ТОК са доста по-ниски от средните за страната. Една от основните причини, които отнасят бранша към най-ниските нива на заплати се дължи на силната присъствие на наети жени, които, както се вижда, са по-малко платени спрямо типично мъжки специалности.

Липсата на съответствие на заплатите с общия ход провокира не от вчера реакции по веригата, преди всичко все по-малко младежи са заинтересовани да учат и да специализират в бранша, защото не им позволява да имат доходи равни на другите. Липсата на младежи означава преди всичко загуба по отношение наемане на нови лица за авангардните и все по-съвременни машини. Не може да се каже, че една страна като Румъния не се инвестира в образованието на нови професионалисти за наемане в бранша, например Университетът в Яш има важен факултет по текстилно инженерство. Да се обучаваме означава да се готвим за бъдещето на бранша, да бъдем в авангарда на новите видове търсения и да влезем на нови пазари.

И наистина, не учудва никого, че втората по важност точка в много колективни договори в Европа е регламентирането на непрекъснатото обучение, което позволява да имаме все по-експертна и специализирана работна ръка. Да можеш да използваш новите машини и да имаш компетентности, които позволяват да се подобрява професионализма на наетите е

ключов момент, който позволява да се комбинират серия важни елементи като увеличаването на производството, подобряване на качеството и професионализма на персонала. Да бъдеш специализиран работник дава предимства не само за производството, но позволява да се гарантират високи заплати съобразно професионализма и подготовката на нови лица.

Една от темите, на които бе наблегнато и, която привлича вниманието на наетите в бранша, е все по-засиленото присъствие на имигрантски персонал. Едно много по-съществено явление за Румъния, което изненада и държавата и бранша, когато се оказа, че заедно със строителството, това е най-заинтересования бранш. Имиграцията е една от темите, по която синдикатите трябва да се задълбочат и да увеличат усилията си. С влизането си в Европейския съюз, Румъния и България са много по-заинтересовани от темата, която ги включва в общия контекст с другите Страни-членки, да видят общите страни и да анализират какви могат да бъдат бъдещите избори за посрещането и подпомагането на непрекъснато растящия брой на наети в бранша, произхождащи от други нации. Бъдещето на бранша и на синдиката в него зависи от умението да се придобие нова сила от това.

Да се превърне колективният трудов договор в инструмент за ефективно подобряване на условията за работа изисква постоянно изследване на динамиката на бранша и анализ, способен да предвиди какви са основните изисквания, пред които сме изправени, за да управляваме ежедневно проблемите. Да се върви в посока изискванията на трудещите се и да се позволи съчетаването на работното място и личния живот. Да се съсредоточи част от диалога върху равенството на половете и върху създаването на модели на труд, в които жената да може да работи и да съчетава с това ролята си на майка е една от най-важните точки. Много високият процент на женско присъствие, който се движи около 70% и в двете действителности – румънска и българска, може само да роди нуждата да се върви в посока на изискванията, които да подпомогнат тези субекти да имат равенство на възможностите за напредък в собствената си професионална кариера (включително и в рамките на самия синдикат), да имат същите права относно заплащането, да се създадат всички тези условия, които да позволят лесно да се съчетае частният с трудовия живот.

Както за национално измерение в една глобализирана икономика, като тази от настоящите години, така и за социален диалог затворен от националните граници не е възможно да говорим. Масираното присъствие в тези страни на чуждестранни предприятия, инвестициите и търговските връзки във вноса и износа, все повече идващи от останалата част на Европа, изискват нови и съвместни стратегии за всички европейски синдикати от бранша. Да вървим в крачка с развитието на интернационализацията на предприятията е точният и ефикасен начин, за да можем по-добре да отговаряме на изискванията на работниците. Сътрудничеството и обмена на информация за контрола и защитата на правата на работниците са основни динамички за следване с цел ефективна социална дейност.

БИБЛИОГРАФСКИ СПРАВКИ

S. Berger, "How we compete: What Companies Around the World Are Doing to Make it in Today's Global Economy", Broadway business, 2005.

Ana Maria Carstea, Camelia Consantin, Rodica Novac, Florentina Constantin, Angela Stolnicu, "Let's Speak! - A study on working conditions of migrants in Romania", ARCA - FRRM- the Romanian Forum for Refugees and Migrants, the Group for Dialogue Initiative and Pro Women Foundation, Bucarest, 2009.

Francis McGowan, Slavo Radošević, G. N. Von Tunzelmann, "The emerging industrial structure of the wider Europe", Studies in global competitiveness series, UK, 2004.

R. Grandinetti, E. Rullani, "L'impresa transnazionale e l'economia globale", Carocci, Roma, 1996 – E. Rullani, in "internazionalizzazione e sistemi di governante nei sistemi produttivi locali" in G. Corò, E. Rullani (a cura di) "percorsi locali di internazionalizzazione. Competenze e auto-organizzazione dei distretti industriali del Nord-Est, Franco Angeli, Milano, 1998, pp.19-56.

Veronica Redini, "Frontiere del "Made in Italy". Delocalizzazione produttiva e identità delle merci, Ombre Corte, Verona, 2008.

Sheila Siar (a cura di), "Migration in Romania: a country profile 2008", in International organization for migration, Geneva, 2008.

Tunisini, Annalisa, "Supply Chains e Strategie di Posizionamento", Roma, Carocci, 2003.

WEB-СТРАНИЦИ И СТАТИИ

Bulgarian National Bank

<http://www.bnb.bg/>

Danish Technological Institute, "Trends and drivers of change in the European textiles and clothing sector: Four scenarios, June, 2008.

<http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2008/46/en/1/ef0846en.pdf>

European Commission - Enterprise and Industry

http://ec.europa.eu/enterprise/textile/index_en.htm

European Commission - External trade, textile and footwear sector

http://ec.europa.eu/trade/issues/sectoral/industry/textile/index_en.htm

Eurostat

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>

EWCO Migration Romania:

<http://www.eurofound.europa.eu/ewco/studies/tn0701038s/ro0701039q.htm>

Focus Migration, Romania:

<http://www.focus-migration.de/Romania.2515.0.html?&L=1>

Invest Bulgaria agency
<http://www.investbg.government.bg/>

IOM - migration report 2008:
http://publications.iom.int/bookstore/free/Romania_Profile2008.pdf

Labour Ministry Romania
www.muncii.ro

Michaela Iordache, *Romania: paese d'immigrazione*, da "Osservatorio dei Balcani" del 26/04/2006,
<http://www.osservatoriobalcani.org/article/articleview/5597>.

National Statistical Institute Bulgaria
http://www.nsi.bg/Index_e.htm

Svetlana Tlosova, Teodora Noncheva, Lyuben Tomev, Dimitar Chibanov, Krassen Stanchev, Balkandide, country report on Bulgaria, DG Employment, Social affairs & equal opportunities, 2007: http://aei.pitt.edu/9459/01/downfree.php%3Fitem_id%3D1602.

UN Statistic division
<http://unstats.un.org/unsd/default.htm>

Constantin Zaman, Manuela Stanculescu, "Balkandide. Country report Romania", DG Employment, Social affairs & equal opportunities, 2006:
http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/docs/social_situation/balkandide_ro_country_report_en.pdf